

УДК 94(477+470)"19/20"

Володимир Сергійчук
(Київ)

І ЧЕРЕЗ СТО РОКІВ – ОДИН ДО ОДНОГО *

У статті розглянуто актуальні проблеми українсько-російських відносин у ХХ ст., які не сприймаються сучасною російською історіографією. Зокрема, йдеться про українців як окрему від росіян націю, спробу відродження українством власної державності в 1917–1921 роках, Голодомор 1932–1933 років як геноцид українства, національно-визвольний рух нашого народу в період Другої світової війни, легітимність передачі УРСР Кримської області й Севастополя, а також про автохтонність українців на Донбасі.

Ключові слова: Україна, Росія, сучасна російська історіографія.

В статье рассмотрены актуальные проблемы украинско-российских взаимоотношений в ХХ в., не воспринятых современной российской историографией. В частности, речь идет об украинцах как отдельной от россиян нации, попытке возрождения украинством собственной государственности в 1917–1921 годах, Голодоморе 1932–1933 годов как геноциде украинства, национально-освободительном движении нашего народа в период Второй мировой войны, легитимности передачи УССР Крымской области и Севастополя, а также об автохтонности украинцев на Донбассе.

Ключевые слова: Украина, Россия, современная российская историография.

The article deals with topical problems of the the XXth-century Ukrainian-Russian relations being misapprehending by current Russian historiography. Particularly, the questions are the Ukrainians as a separate, from the Russians, nation; the attempt to regenerate the Ukrainian own statehood through 1917–1921; the 1932–1933 *Holodomor* (Famine) as a genocide of the Ukrainianhood; the national liberation movement of our people during the Second World War; the legitimacy of the transfer of Crimean Region and Sevastopol into the ownership of the Ukrainian SSR; and the autochthonism of the Ukrainian in Donbas.

Keywords: Ukraine, Russia, current Russian historiography.

Коли в ході Першої світової війни стало зрозумілим, що розвалюються три великі імперії – Російська, Австро-Угорська й Османська, Президент США Вудро Вільсон 22 січня 1917 року підготував проект з 14 пунктів мирного вирішення спірних питань, які нагромадились у міжнародних відносинах. Його пропозиції стосувалися різних націй, яким належало надати право на самовизначення. Однак про українську не було навіть згадки, хоча говорилося про права сербів, румунів, поляків.

Проте це упущення могли виправити російські демократи, маючи заповіт одного зі своїх попередників, – Олександра Герцена, який у статті «Росія і Польща» писав: «Хмельницький не из любви к Москве, а из нелюби к Польше отдался царю. Москва или, лучше, Петербург обманули Украину и заставили ее ненавидеть москалей. Как же решить вопрос о ней? Давность владения ничего не доказывает. Утраченное владение еще меньше. Право

завоевания? Последний захвативший будет владеть, пока другая сила не сгонит. Завоевание – факт, а не право <...>

Но скажите, что же мы за наследники Венского конгресса, что будем расписывать, какая полоса земли куда принадлежит, не спросив людей на ней живущих <...> Ну, если после всех наших разсуждений Украина, помнящая все притеснения москалей, и крепостное состояние, и наборы, и безправие, и грабеж, и кнут, с одной стороны, и не забывая, – с другой, – каково ей было и за Речью Посполитой с жолнерами, панами и коронными чиновниками, не захочет быть ни польской, ни русской? По-моему, вопрос решается очень просто. Украину следует в таком случае признать свободной и независимой страной» [цит. за: 12, с. 24, 25].

Звичайно, усі питання українсько-російських відносин протягом ХХ ст. в одному матеріалі неможливо висвітлити. Проте зупинитися хоча б на найбільш важ-

* В основу статті покладено виступ автора на зініційованому Фінським національним комітетом Асоціації «Історики без кордонів» круглому столі в Гельсінкі 30 січня 2017 року.

ливих, яким приділяють особливу увагу і наші сусіди, необхідно, оскільки це дасть користь насамперед третій стороні, тобто фінам, що намагається для себе виявити історичну правду. А ми стараємося донести її до всіх. Тим паче, що в цьому матеріалі використовуються переважно російські джерела й оцінки, яким наші колеги з Москви, сподіваємося, довіряють.

Українці як окрема нація. Головне завдання, яке виконує сучасна російська ідеологічна машина, як ми бачимо, це твердження, що українці й росіяни – один народ, а тому, мовляв, необхідно повернутися до єдиної слов'янської держави. Звичайно, аргументи українських учених, зокрема Михайла Грушевського, про окремішній шлях розвитку українства не сприймаються російською стороною. Створюється враження, що вона більше довіряє царському міністру внутрішніх справ Валуєву, який прорік у своєму циркулярі 1863 року, що українців та їхньої мови «нет, не было и не может быть». Чи вірить сентенціям на кшталт, що українців придумали поляки чи австрійці.

Не беруться до уваги аргументи про те, що до перших контактів наших предків із угро-фінами (які заселяли тоді територію від Балтики до Уралу) у другій половині Х ст., вони були зовсім різними – хліборобські племена й рибальсько-мисливські. Саме останніх, завоювавши, русифікували кийвські князі-руси (руські, тобто українці в нинішньому розумінні) за допомогою насадженої тут православної церкви.

Так, після Переяславської ради 1654 року царське самодержавство багато зробило для того, щоб свободолюбивий український народ підпорядкувати собі не тільки політично й економічно, але й духовно, створивши такі умови для наших видатних діячів культури, науки, освіти й техніки, аби їх творіння вважалися досягненнями російського народу.

Проте події столітньої давнини засвідчили, що українці залишаються окремою нацією. Якраз сто років тому видатний російський письменник Максим Горький пропонував видати книгу «Украина и Россия в их духовной жизни». За його задумом, це мало бути «исследование и выявление тех различий, которые, несомненно, лежат в основе психики украинца и великоросса <...> мне кажется, что, будучи хорошо разработанной, эта тема

могла бы оказать очень положительное и, может быть, даже решающее влияние на процесс самопознания как для украинца, так равно и московского читателя» [цит. за: 6, с. 54].

На зустрічі з українцями Москви в листопаді 1916 року Максим Горький вказав конкретно на окремішній, самостійний тип українця. «Для мене, – сказав він, – не підлягає жодному сумніву, що душа народу, його характер, здібності, культура і весь життєвий лад залежить від сонця. Так само, як усе живе, що ми бачимо на нашій землі. Я своїми ногами перейшов Росію в різних напрямках, – говорив Максим Горький. – Добре знаю майже всі її краї і кутки від чорноморських степів безмежних до похмурих північних борів та тундр. Всюди я жив з народом та придивлявся до нього, і для мене ясно, що душа українця, яка росте й купається в яскравих і гарячих проміннях полудня, є і мусить бути не тільки іншою, але в багатьох випадках протилежною душі тих, що виростили й перебувають свій вік у сутінках та холоді північних лісів. Окрім того, вона повинна бути багатшою, в ній мусить бути більше барв, значить і культура, яку ця душа творить, повинна бути багатшою, різноманітнішою, вона має сяяти радіщами життя. Широта думки, жага волі, щастя, краси, потреба живої творчості мусять характеризувати і дійсно характеризують те, що дав і дає світові український народ. Я переконаний, що культура українського народу по суті своїй вище великоруської <...>

Ласкаве небо, яскраве сонце, запашний степ, повний звуків, тепле шумливе море, в якій небудь Херсонщині чи Катеринославщині, і раптом Заволжя з безкрайними віковичними суворими борами, важкий сумерк, зимна мряка і десь глухо в глибині “бом!.. бом!..”. Це скит розкольничий, це одшельники, аскети, що зреклися радощів світу і шукають правди в сухих папірцях стародрукованої книжки, спалюють себе на вогнищах, закопують у землю, рятуєчись від антихриста <...> Два цілком різні світи! Чи може бути в них однакова психіка, однакова мова, один світогляд, однаковий життєвий лад? Ясно, що ні! І етнограф, і філолог, і економіст, і політик, і релігійний досліджувач доведуть це нам з цілковитою наочністю» [цит. за: 8, с. 592, 593].

Збройне придушення спроби самовизначення. Важливе питання, яке актуальне й сьогодні, – це ставлення російського суспільства до здійснення права націй на самовизначення, яким пробували скористатися українці й інші народи після Лютневої демократичної революції 1917 року в Росії. Фіни, до речі, змогли тоді реалізувати своє право на самостійне життя. Зокрема й завдяки поведінці українізованих частин Північного фронту й Балтійського флоту, яким голова Українського генерального військового комітету Симон Петлюра заборонив виконувати наказ Тимчасового уряду щодо розгону фінського парламенту влітку 1917 року.

Факти історії свідчать про те, що самостійницькому волевиявленню нашого народу протилежно саме Росія – і «біла», і «червона». Большевики, організувавши три війни проти незалежності України, постійно інструктували свою п'яту колону в Україні, як і у 2014 році, про прийоми захоплення влади. Наприклад, 18 листопада 1917 року по прямому дроту Сталін, зокрема, виговорював українським соратникам за нерозуміння революційного моменту: «Мы все думаем, что абсолютно необходим съезд представителей рабочих, солдатских и крестьянских депутатов Украины. Нам непонятно то недоверие, с которым украинцы относятся к идее такого съезда. Мы все полагаем, что вы – киевляне, одесситы, харьковцы, екатеринославцы и прочие должны немедленно взяться за созыв такого съезда, конечно, совместно с Радой.

Если же она откажется сотрудничать с вами в этой области, что нам кажется маловероятным, – то созвать его без рады. Власть Советов на местах – это та революционная заповедь, от которой мы не можем отказаться, и мы не понимаем, как Рада может спорить против таких аксиом» [10].

Надзвичайно ці директиви схожі з тими, які роздавав сепаратистам Криму, Харкова, Запоріжжя, Одеси в лютому 2014 року радник Президента РФ Сергій Глазьев, закликаючи проводити сесії обласних рад, на яких створювати «народні республіки» й звертатися за допомогою до Москви.

Коли ж большевики не зуміли захопити владу на ініційованому ними Першому всеукраїнському з'їзді рад, вони одразу ж перейшли до збройної агресії, яка плану-

валася вже після проголошення Української Народної Республіки. Тепер відомо, що 23 листопада 1917 року з'явився таємний наказ начальника штабу військово-революційного комітету Всеросійського ЦВК Володимира Антонова-Овсієнка про формування більшовицьких збройних загонів для України. Першим таким підрозділом стане створений у Петрограді так званий Український особливий партизанський загін для диверсій у тилу військ УНР на Полтавщині – з «двох кінних шестисотенного складу кожний полк, одного кулеметного батальйону, одного піхотного батальйону, однієї кінно-гірської батареї й обозної команди з правом присвоєння всім цим частинам і всьому загонові українських найменувань, начальником цього загону призначається обраний організаторами командир 17-ї Української роти 171-го піх. зап. полку Іван Бокитько» [14, арк. 36].

Саме на багнетах цього загону російські большевики проголосили радянську владу в Харкові, назвавши своє утворення також Українською Народною Республікою, аби посягти невизначеність серед населення України стосовно легітимності законної влади в Києві.

Усім відома роль «**зелених чоловічків**» у Криму й на Донбасі у 2014 році по дестабілізації ситуації в Україні. Однак згадаймо при цьому і вказівки Леніна в серпні 1920 року заступнику голови Реввійськради Склянському про те, як перейти десь кордон: «Под видом “**зеленых**” (мы потом на них и переложим) пройдем на 10–20 верст и перевешаем кулаков, попов, помещиков. Премия – 100.000 рублей за повешенного» [7, с. 31].

Щоб придушити український національно-визвольний рух, російські большевики в лютому 1918 року, коли німецькі війська загрожували тодішній їхній столиці на Неві, зголосилися навіть оголосити фронт там: «Из Петрограда были переброшены на Украину четыре отряды общей численностью в 1400 человек, 1-й отдельный батальон Балтийского моря и другие формирования. Совнарком РСФСР в марте-апреле отправил на Украину 165 тыс. винтовок, 1840 пулеметов, 36 пушек, 90 бомбометов, 23 тыс. ручных гранат, свыше 17 млн. патронов и много другого оружия, боеприпасов и снаряжения. Значительная часть его была использована

для вооруження рабочих Донецко-Криворожской республики» [5, с. 171].

У зв'язку із цим можна порівняти документальні події лютого 1918 року з тими, що ось уже три роки відбуваються на Донбасі: «1) Полтава взята петроградским и харьковским отрядами в числе 500 чел., бой 2 час. 2) г. Ромодан взят теми же отрядами – бой 6 часов. 3) Гребенка взята харьковскими, петроградскими, донскими и московскими отрядами, были взорваны гайдамаками жел. дор. мосты. Бой – 20 часов. 4) Ичня была взята только петроградской гвардией – бой 6 часов. 5) Бахмач той же армией – бой 2 часа. 6) Дарница взята харьковским, петроградским, донским и московским отрядами и эшелонами матросов, бой 2 часа. 7) Киев – бой был 8 дней. Первая армия пошла впереди с тов. Куравлевым и Егоровым, второй вступила армия Ремнева. Участвовала вся красная гвардия: Харьковская, Московская, Петроградская, Тверская и Донская. Подписи: Начальник ВИНОГРАДОВ, Главнокомандующий МУРАВЬЕВ» [15, л. 421].

Це до того, що з Москви сьогодні постійно заявляють: війна на Донбасі – внутрішня справа українців. Хай, мовляв, уряд України сідає за стіл переговорів з керівництвом «республік» і вирішує всі питання, а ми сприятимемо таким переговорам. Таку позицію російська сторона займає вже не вперше: у січні 1919 року Москва, повторно здійснивши агресію проти УНР, намагалася посадити за стіл переговорів її керівництво зі своїми маріонетками, сформувавши з них на своїй території так званий робітничо-селянський уряд України.

До речі, можна згадати, як у 1939 році в СРСР організувався «уряд» так званої Фінляндської Демократичної Республіки на чолі з Отто Куусініеном, який жодних самостійних дій здійснювати не міг.

Ще в квітні 1918 року, коли українські більшовики вимагали визнати створену для них Леніним так звану українську соціалістичну державу, однак це могло зірвати мир з Німеччиною, з Москви прозвучала різка заява наркома в справах національностей – Сталіна: **«достаточно поиграли в правительство и республику».**

Тих українських більшовиків, які, перебуваючи тоді ще в українському Таганрозі, пробували створити Українську комуністичну партію, викликали до Мо-

скви, де під керівництвом Леніна заснували в липні 1918 року КП(б)У. Проте напередодні II з'їзду КП(б)У 25 жовтня 1918 року на засіданні ЦК РКП «решено направить для постоянного представительства на съезде украинских коммунистов тт. Сталина и Крестинского с тем, чтобы т. Сталин был введен в состав Центрального Комитета» [4, с. 154].

Така, нібито українська, комуністична партія звідтоді перебувала під постійним контролем Москви, аби справно освячувати всі заходи нового імперського центру по окупації українських теренів. Для їхнього зросійщення були згодом направлені й відповідні кадри. Наприклад, 16 січня 1919 року ЦК РКП(б) ухвалив таке рішення: «Екатеринбургскому, Пермскому, Петроградскому, Витебскому, Смоленскому, Гомельскому, Калужскому, Тульскому, Рязанскому, Московскому, Иваново-Вознесенскому, Владимирскому, Нижегородскому, Саратовскому, Самарскому, Казанскому, Пензенскому, Тамбовскому, Симбирскому, Костромскому, Ярославскому, Тверскому губернским, а также Петроградскому и Московскому городским комитетам Р.К.П.

1. Ввиду необходимости спешно направить в распоряжение Ц.К.К.П. Украины и Всеукраинского Ревкома большое количество работников для советской и партийной работы на Украине Ц.К. предлагает в самом срочном порядке мобилизовать и послать в Москву в Ц.К. следующие категории работников: а) двух членов Губкома или губисполкома; б) трех членов коллегий Губисполкома или раз'ездных работников; в) по одному на каждый уезд из числа членов уездкома или уисполкома; г) по одному на каждый уезд из числа членов коллегий уисполкома. Примечание: Районы Петрограда и Москвы приравниваются к уездам.

2. Мобилизация ответственных работников по 8-ми губерниях, объявленных циркулярной телеграммой Ц.К. от ___ за № ___, а также мобилизация, произведенная делегациями на съезде Советов, включается в настоящую мобилизацию.

3. Мобилизации подлежат товарищи, имеющие достаточно продолжительный стаж организационной советской и партийной работы в центральных губерниях России и подходящих для работы среди украинских крестьян.

4. Разверстка мобилизованных по уездах, проведение по губернии всей мобилизации, а также ответственность за срочность исполнения, возлагается на губернские, а в Петрограде и в Москве на городские комитеты партии.

Секретарь Ц.К.

12 декабря 1919 г. Москва» [13, арк. 16].

Голодомор-геноцид у 1932–1933 роках. Останніми роками російська історіографія докладає значних зусиль для того, щоб завуалювати спланований злочин Кремля проти українського селянства в 1932–1933 роках, коли був організований широкомасштабний Голодомор, що переріс у дійсний геноцид. І якщо Голодомор 1932–1933 років в Україні раніше не визнавався Москвою взагалі, то зважаючи на відкриті документи, російські історіографи тепер намагаються переконати світову громадськість, що, мовляв, голодували всі народи Радянського Союзу.

Зокрема укладачі збірника «Голод в СССР» заявляють: «Не обнаружен ни один документ, подтверждающий концепцию “голодомор-геноцид” на Украине или хотя бы намек в документах на этнические мотивы случившегося, в том числе в Украине» [2, с. 7].

Проте тоді хотілося б одержати пояснення від російської сторони: чому за невиконання нереального плану хлібозаготівель постановою ЦК ВКП(б) й Раднаркому СРСР від 14 грудня 1932 року «О хлебоготовках на Украине, Северном Кавказе и в Западной области» білоруські села Смоленщини не караються припиненням свого національного розвитку й виселенням у східні райони СРСР, а за дорученням Москви президія Північно-Кавказького крайового виконавчого комітету 26 грудня 1932 року ухвалює ось таке рішення: «1. Немедленно приостановить дальнейшую украинизацию во всех районах и станицах Северо-Кавказского края. 2. Перевести к 1-му января 1933 года все делопроизводство советских организаций в станицах и районах на русский язык. 3. В 3-дневный срок перевести все украинизированные газеты на русский язык, а также листовки, брошюры, стенгазеты, многотиражки и прочую литературу, выходившую на украинском языке, и в дальнейшем издавать их на русском языке. 4. Перевести преподавание на всех работающих краткосрочных курсах (советских, педагогических, колхозных

и т. д.) на русский язык. 5. Предложить КрайОНО подготовить необходимые мероприятия для перевода к осени 1933 г. преподавания во всех школах на русский язык и по укреплению учительского состава украинизированных школ и предоставить на обсуждение Президиума СККрайисполкома. 6. Радиовещание на украинском языке прекратить. 7. Обязать РИКи разъяснить настоящее решение на общих собраниях и Пленумах Советов» [3, арк. 614].

Водночас 14-тисячна українська станиця Полтавська, де існував Перший всеросійський український педагогічний технікум, депортується до Казахстану з ліквідацією її української назви. Крайова газета «Молот» тоді писала: «Нет больше станицы Полтавской – националистического кулацко-петлюровского гнезда на Кубани! Есть станица Красноармейская – верная опора советской власти и колхозного строя!».

Така ж доля чекала і 20-тисячну українську станицю Уманську, вислану в східні райони й перейменовану на Ленінградську.

Крім цього, чому не згадати про постанову ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 15 грудня 1932 року «Об украинизации в ДВК, Казахстане, Средней Азии, ЦЧО и других районах СССР», якою офіційно припиняється можливість духовного розвитку українців за межами УСРР. Згідно зі свідченнями зав. Таємним відділом ЦК ВКП(б) Поскрьобишева, цей документ треба шукати в протоколі політбюро ЦК ВКП(б) № 126, пункт 50 / 22 [1, арк. 59].

Вилучивши все істивне в українського населення, московська влада не дозволила йому роздобути продукти харчування в інших регіонах СРСР. Постанова ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР від 22 січня 1933 року про заборону виїзду за хлібом стосувалася тільки селян України й Кубані, де за переписом 1926 року українців нараховувалось 915 450, тобто більше двох третин усього населення.

Може видатися дивним, але і на цей документ чомусь не звернули уваги упорядники збірника «Политбюро ЦК РКП(б) – ВКП(б). Повестки дня заседаний. 1919–1952. Каталог» [9, с. 391, 392].

Не вміщений він і у збірнику «Голод в СССР», хоча його упорядники роблять окрему заяву: «Российским историкам и архивистам скрывать нечего. Все докумен-

ты открыты, и мы предлагаем перед тем, как уважаемые международные или национальные государственные структуры пожелают высказаться с политическими оценками о “голоде-геноциде” в Украине не спешить с ними» [2, с. 7].

Проте чому тоді упорядники вказаного збірника не наводять текст звернення до ЦК ВКП(б) першого секретаря Казахстанського крайкому партії Голощокіна, який просив поширити дію постанови про заборону виїзду українських селян і на казахів, а Москва відмовила йому в цьому? І казахи могли годуватися в найближчих російських регіонах, хоч ця нація дійсно зазнала неабияких втрат.

Якщо голодували всі народи Радянського Союзу, то чому всі вони мали (крім казахів) протягом 1926–1937 років суттєвий приріст населення, а українців за вказаний період виявилось на 5 мільйонів менше, з них – на 3 мільйони в Росії.

Питання про передачу Криму УРСР у 1954 році ставилося під сумнів весь час після розпаду Радянського Союзу. Проте якщо стосовно Кримської області російські дослідники визнавали, що вона таки передавалася «по пьяной дури Хрущева», то стосовно Севастополя постійно писалося, що він ніколи не передавався Україні й продовжував перебувати в складі Росії. Ніхто з наймаститіших російських істориків, юристів, політологів і політиків, вивергаючи купи несолідних аргументів, не подумав хоч би прочитати рішення Севастопольської міськради, починаючи з 1955 року, коли затверджувалися дільничні виборчі комісії на виборах депутатів цієї ж міськради – усі вони розпочиналися словами: «На основанні Закона УССР о выборах местных советов, Севастопольский горсовет постановил...». Це свідчить що, увесь цей час Севастополь вибирав депутатів до Верховної Ради УРСР, а не РРФСР, а до 1978 року – і до Кримської обласної ради.

До цього ж питання. У київських і московських архівах лежить в оригіналі й копіях звернення Президії Верховної Ради РРФСР до Президії Верховної Ради УССР від 7 лютого 1954 року з проханням взяти Кримську область до свого складу. Щодо нього Президією Верховної Ради УРСР 13 лютого 1954 року було прийнято позитивне рішення, про що інформується Москва. І тільки піс-

ля цього Президія Верховної Ради СРСР ухвалює указ про передачу УРСР Кримської області, у складі якої перебував тоді й Севастополь як адміністративно-господарський центр республіканського підпорядкування.

Крізь призму агресії Росії на Донбасі, де **нібито корінне російське населення за підтримки добровольців зі своєї історичної батьківщини захищає свої права від посягань української влади**, можемо однозначно сказати: ці території ще з часів Дикого Поля освоювались українським козацтвом, відповідно, українське населення тут було автохтонним. Проте царський уряд не хотів, щоб ці землі залишилися в руках українців і після відкриття тут покладів кам'яного вугілля спрямовував сюди переселенські потоки з Великої Росії. Так, уже перепис 1897 року засвідчив, що на цих українських землях прискореними темпами збільшується кількість великоросів. Зокрема, тоді було встановлено, що в Бахмутському повіті Донбасу із загальної кількості в 332 478 жителів 239 148 осіб були місцевими уродженцями, з таких українських губерній, як Київська, Полтавська, Таврійська, Харківська, Херсонська й Чернігівська нараховувалось 26 106 переселенців, а тільки з Війська Донського, Воронежської, Калузької, Курської, Могилівської, Орловської, Рязанської, Смоленської й Тульської – 37 997 осіб.

Чим це оберталось для наших степових просторів, свого часу розораних українцями, досить яскраво зображує російський журналіст на початку ХХ ст.: «Еще недавно чисто земледельческая полоса с малорусским населением, знавшая только посевы, молотьбу, пахоту, не спеша, лениво тянувшая свою хозяйственную лямку, стала понемногу пробуждаться для новой промышленной жизни.

На юге этот процесс идет уже давно, лет тридцать. В иных местах он уже завершился, и там, где были ленивые малорусские села с возами, быками и аккуратными белыми хатками, шумят теперь промышленным оживлением местечки и города.

<...> Открылись шахты на богатейших пластах антрацита, залегающих на десятки верст, и хлебороб стал понемногу превращаться в шахтера. Явилось и пришлое население – та бродячая, оторванная от земли

Русь, которая перекачивается тревожными волнами с рудника на рудник, с завода на завод. Она влилась беспокойным течением в стоячие степные воды и потревожила их. Некоторые оседали тут надолго, соблазнившись простым деревенским обликом жизни, утраченным на больших рудниках. Кругом степь, на селе хаты, огороды, сады, и только гудки да трубы, разбросанные по склонам бугров, напоминают о шахтах» [11, с. 238, 239].

Цитований на початку О. Герцен закликав своїх співвітчизників дати свободу українцям: «Развяжем им руки, развяжем им язык; пусть речь их будет совершенно свободна, и тогда пусть они скажут свое слово, перешагнут через кнут к нам, через папешку к вам, или если они умны, протянут нам обеими руками на братский союз и на независимость от обоих» [цит. за: 12, с. 25].

Стосовно відповіді на поставлене питання можна лише навести інші слова цього видатного мислителя: «Русская демократия заканчивается там, где начинается украинский вопрос».

І насамкінець. Відомий фінський дипломат Герман Гуммерус 26 грудня 1920 року написав: «І як колись знову скине Україна чуже іго, то вона мабуть нагадає собі, які народи й держави у важкий для неї час були їй дружніми, а які ворожими».

В Україні пам'ятають, що Фінляндія завжди надавала підтримку незалежницьким устремлінням українського народу. Навіть визнавала Уряд УНР, коли він уже був у вигнанні.

Джерела та література

1. Архів Президента Казахстану, ф 141, оп. 1, спр. 5827.
2. Голод в СССР. 1930–1934 гг. / сост. О. А. Антипова и др. – Москва : Федеральное агентство, 2007. – 518 с.
3. Державний архів Краснодарського краю, ф. Р-1594, оп. 1, спр. 50.
4. Известия ЦК КПСС. – 1989. – № 6. – С. 154–158.
5. История рабочих Донбасса : в 2 т. / отв. ред. С. В. Кульчицкий. – Киев, 1981. – Т. 1. – 330 с.
6. Крутікова Н. Невідома сторінка з історії культури // Слово і час. – 1994. – № 6. – С. 50–56.
7. Латышев А. Рассекреченный Ленин / А. Г. Латышев. – Москва, 1996. – 336 с.
8. Мельниченко В. Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті / В. Мельниченко. – Москва : ОЛМА-ПРЕСС, 2006. – 655 с.
9. Политбюро ЦК РКП(б) – ВКП(б). Повестки дня заседаний. 1919–1952. Каталог : в 3 т. – Москва, 2001. – Т. 2 : 1930–1939. – 1200 с.
10. Пролетарская мысль. – 1917. – 18 ноября.
11. Сурожский П. Черноземно-промышленный край // Летопись. – 1917. – № 1.
12. Хатченко А. Герцен и Украина // Украинская жизнь. – Москва, 1912. – № 4.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 20, спр. 9.
14. ЦДАГОУ, ф. 5, оп. 5-1, спр. 14.
15. ЦДАГОУ, ф. 5, оп. 5-1, спр. 16.

SUMMARY

The current Russian historical science commonly continues elucidating most of the issues of the Ukrainian-Muscovite and afterwards the Ukrainian-Russian relations through the lenses of imperial attitude towards the nations' right to self-determination. It was evidenced as well by a meeting of Ukrainian and Russian historians in Helsinki (Finland), where the international NGO *Historians without Borders* has organized a roundtable relative to interpreting the XXth-century events by scholars of the two countries in context of the latter's mutual relations.

In particular, the Ukrainians' endeavour to revive their own statehood in 1917–1921 years is being treated by the Russian party as a civil war within Ukraine, while objecting the aggression of, properly speaking, Russian Bolshevik and Denikin's troops against the Ukrainian People's Republic, which has led to its liquidation.

The 1932–1933 *Holodomor* (Famine) is being presented by Russian scholars as a common tragedy of all the Soviet Union's peoples, with refraining from recognition of the *Holodomor* as a genocide of the Ukrainians proper. While declaring that Moscow has uncovered all archives, yet Russian researchers are unable to explain why important documents, shedding light on the genocidal nature of the Kremlin power's conscious actions directed at corporal and spiritual extermination of the Ukrainians, have not been hitherto published in thematic collections.

The national liberation movement of our people during World War II, which proclaimed the Act of the Ukrainian State Recommencement on June 30, 1941, is being interpreted exceptionally as a collaboration, with hushing up the OUN and UIA anti-Hitler operation on the occupied territories of the Ukrainian SSR and the Bandera's clandestine activities on the terrains of Nazi Germany.

Despite the obvious historical facts and the legitimacy of the transfer of Crimean Region and Sevastopol into the ownership of the Ukrainian SSR in 1954, numerous works of Russian researchers make the attempts to explicate events of the past in their own ways, with not taking into consideration the legal status of the peninsula, and especially Sevastopol, as constituting the part of Ukraine.

By the fables about the *primordality of Russian Donbas* marked are quite a few publications, in lieu of diligent analysis of population movement on these terrains for many centuries, being the hypothetic basis that asserts the Ukrainian autochthonism in the region.

Keywords: Ukraine, Russia, current Russian historiography.

IMPORE